

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Հ. Ս. Խ. Հ. ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ — ՍՈՑ. ԴԱՍՏ. ԳԼԽԱՎՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴՊՐՈՑԻ ԶԵՆՆԱՐԿՆԵՐ

Апр.
15-54a

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՏՐ

5-542

ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԱՐ

A^{III}
2788

ՅԵՐԲՐԻ ԲԵՐԵՓՈՒՇԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Г. П. Б. в АНГР.
ОБЯЗ. ЭКЗ.
1928.

ԽՄԲԿ. Գ. ԵԼԻԲԵԿՍԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ ՁԵՑԻ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1928

Գրավոհավար № 1539

ԹԻՓԼԵ

Տիրաժ 5,000

ԹԻՓԼԵ, Ժ.Տ.Դ.Ն. Պուլիզը. Տրեստի 6-րդ տպարան, Կեցխովկու վ. № 3.

ԱՅԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԱԾԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Աւելասանի 1. — Տված շրջանի վրա բառերով նշանակեցեք հորիզոնի գլխավոր և յերկրորդական կողմերը:

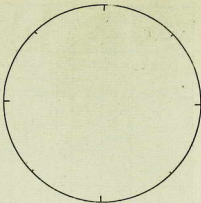
Շրջանի կենտրոնում նկարեցեք մի մագնիսական սլաք ախպես, վոր նրա մի ծայրն ուղղված լինի դեպի հյուսիս, իսկ մյուսը դեպի հարավ (նկ. 1):

Աւելասանի 2. — Աշակերտը դաշտում ստվերի ողնությամբ վորոշում է հորիզոնի կողմերը (նկ. 2):

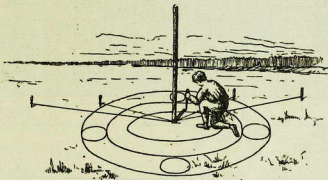
Նկարի վրա նշանակեցեք հորիզոնի գլխավոր կողմերը:

Կեսօրին ստվերը դեպի վճր կողմն և նա-
յում. Պատ.

Արեածագին ստվերը դեպի վճր կողմն և նա-
յում. Պատ.

Նկ. 1

Նկ. 2

Աւելասանի 3. — Սեղանի վրա՝ կողմնացույցի շուրջը մի քանի առարկաներ են դնվում (նկ. 3):

Մոմը կողմնացույցի վճր
կողմն գտնվում. Պատ.

Իսկ ծծմանը . . .

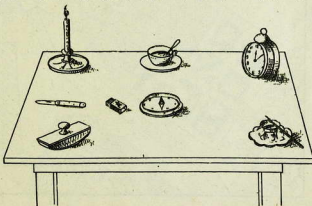
» ժամացույցը . . .

» լուցկու տոճիկը . . .

» բաժակը . . .

» թանաքամանը . . .

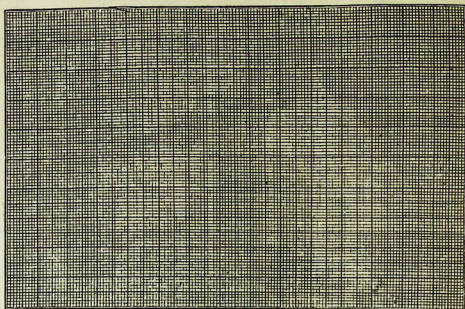
Կողմնացույցի արևելյան
կողմը մի աստղ նկարեցեք:

Նկ. 3

Աւելասանի 4. — Չափե-
ցեք ձեր դասարանի յերկա-
րությունն ու լայնությունը և
պատասխանը նշանակեցեք տեսքում:

Դասարանի յայնությունն ե. . . մեար և . . . սանտիմետր:
 Դասարանի յերկարություննն ե. . . մեար և . . . սանտիմետր:
 Աւստանի 5.—Գծեցեք դասարանի հատակագիծը նախ բակում և ապա մի թերթ
 թղթի վրա:

Մասշտաբ
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 մմ.

Նկ. 4

Նկ. 5

Թվերը ցույց են տալիս մետրեր:

- 1—լինքեր, 2—բանջարանոց, 3—ալդի, 4—անտառ, 5—խնուլի, 6—լիճ, 7—վարկանոցներ, 8—գետ,
 9—հանրահանք, 10—ավազոտ տեղեր

ա. Կազմով բաժնու մի մեծ քառանկյունի, վորի յերկարությունը և լայնությունը հավասար լինեն ձեր դասարանի յերկարությանն ու լայնությանը: Կոտանք դասարանի հատակագիծը:

բ. Ձեր ստացած հատակագիծը բավական մեծ է. նա մի թերթ թղթի վրա չի տեղավորվի: Այդ պատճառով դուք պետք է նրան փոքրացնեք:

Վորպես մասշտաբ մեկ մետրի փոխարեն վերցրեք մեկ սանտիմետր և ապա այդ մասշտաբով ցանցի մեջ գծագրեցեք դասարանի հատակագիծը (նկ. 4): Այդ փոքրացրած հատակագիծի վրա նշանակեցեք ուսուցչական սեղանի, աշակերտական նստարանների ընթաց տեղը:

Նշանակեցեք դռներն ու պատուհանները, գրատախտակն ու վառարանը: Ձմռանը հորիզոնի կողմերը, Յեթն պատուհանը իրականում գտնվում է արևելյան պատի մեջ, ապա հատակագիծի վրա նույնպես արևելյան պատի մեջ պետք է գրտնվի:

Դասարանի լայնությունն ու յերկարությունը քանի անգամ փոքրացրեք:

Պատ.

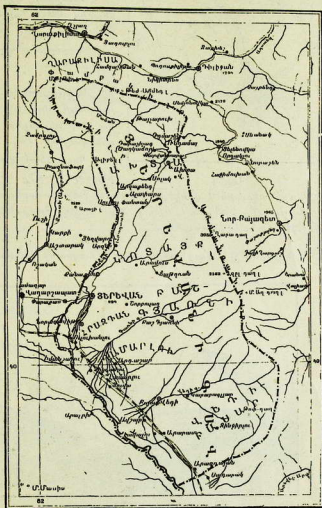
Հատակագծի տակ սովորաբար նշանակվում է 1:100, 1:150 և այլն, վորոնք ցույց են տալիս թե իրական մեծությունը քարտեզի վրա քանի անգամ է փոքրացրած:

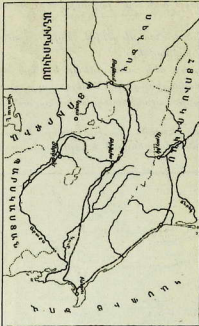
Աճիւստանք 6.— Նկարը մի փոքրիկ տեղի հատակագիծ է (նկ. 5): Նրա վրա նշանակված են թվեր: Այդ թվերի ոգնությամբ պարզեցեք թե այդ տեղում ինչ կա:

Մասշտաբի ոգնությամբ վորոշեցեք.

1. Ճանապարհի յերկարությունը.
2. Վարելանդի յերկարությունը.
3. Լճի մոտակայ գերբից մինչև կամուրջը յեղած հեռավորությունը

Ճահիճը վոր կողմն է գտնվում: Պատ.

Նկ. 7

Կուրի ափունքում գրեցեք «Ակունք», իսկ գետաբերանում՝ «Գետաբերան»։
Յույցովեք Ջանդին և Ախուրյանը։ Նրանք Արաքսի վրի վտակներն են, աջակողմյան, թե ձախակողմյան։ Պատ.

Աւխասան 7.—Քարտեզի վրա Յերևանի գավառի սահմանները վրայով կարմիր գիծ քաշեցեք (նկ. 6)։

Այդ քարտեզն ի՞նչ մասշտաբով և պատկերված, ախիսնքն մեկ սանտիմետրը քանի կիլոմետրի վտարեն և վերցրած։

Իրական մեծությունը քանի անգամ և վերացրած քարտեզի վրա։

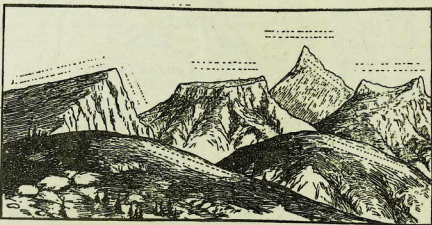
Ի՞նչ և նշանակում մեծ մասշտաբով պատկերված քարտեզ։

Մասշտաբի ոգնությամբ վերցրեցեք թե Յերևանից մինչև Նոր Բայազետ քանի կիլոմետր և։ Պատ.

Վաղարշապատը Յերևանի վրի կողմն և զրանվում։ Պատ.

Աւխասան 8.—Անդրկովկասի փոքրագույն քարտեզի վրա Սև ծովը, Կասպից ծովը և Սևանա լիճը ներկեցեք կապույտ, իսկ ցամաքը՝ դեղին գույնով։ (նկ. 7)

Կուր գետի վրայով ափունքից մինչև գետաբերանը կարմիր գիծ քաշեցեք։

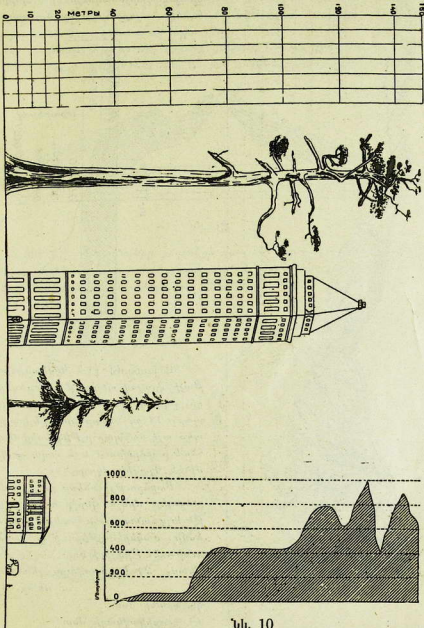
Նկ. 8

մեջ համապատասխան տեղում գրեցեք «սեպաձև լանջ», «թեք լանջ», «սրածայր գագաթ», «հարթ գագաթ»։

Սեղանաձև լյառը վիճին է. նշանակեցեք, Գտեք թամբաձև գոգավորութիւնը: Կապից կամ պլաստեղիկից պատրաստեցեք այդպիսի լեռներ:

Աւելացանք 10. — Ուղղահայաց մասշտաբի ողնութեամբ վորոշեցեք նկարած 6 առարկաների բարձրութիւնը և ապա այդ նկարի կողքին դժած վանդակներում նշանակեցեք համապատասխան մեծութեան սյուները (նկ. 9):

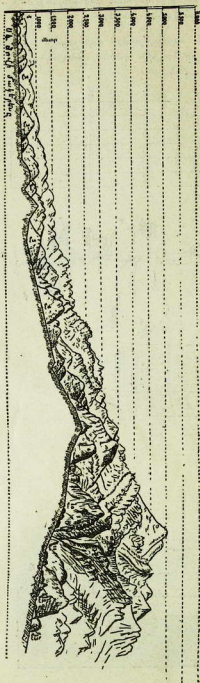
Նկ. 9

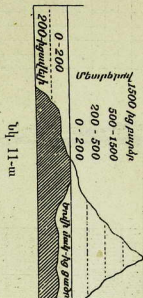
Նկ. 10

1. Մամոնտի ծառն ունի մետր բարձրութիւն:
2. Էջակա տունն ունի մետր բարձրութիւն:

Նկ. 11

3. Յեղեկին ունի . . . մետր բարձրությամբ:
 4. Զորս հարկանի տունն ունի . . . մետր բարձր.
 5. Փիղն ունի . . . մետր բարձրությամբ:
 6. Մարզն ունի . . . մետր բարձրությամբ:
- 10-րդ նկարի վրա դաշտավայրի վրա յով քաշեցեք կանաչ, խիլ բարձրությամբ ունի յով վրայով դարչինագույն գիծ. վերջում բարձր է տեղը, այնքան գույնը մզացրեք (յեր. 7):

Աւելանալով 11.— Կովկասյան լեռնաշա-
թայի վրայով անցնում է մի գեղեցիկ խճու-
ղի, վորը կոչվում է Ուզվալիսկան ճանա-
պարհ, 11-րդ նկարը ցույց է տալիս թե ինչ-
պես այդ ճանապարհը թիֆլիսից սկսած հետո-
հետ բարձրանում է և ապա կրկին իջնում
մինչև Վլադիկավկազ:

Բարձրությունները ցույց տվող գծերը
քաշեցեք մինչև վերջը և հետո վերջեցեք
թե այդ ճանապարհը հետևյալ չորս կետերում
ծովի մակերևույթից լինի բարձրություն
ունի—1) Թիֆլիսի մոտ . . .
մետր, 2) Կրեմուովայա լեռնանցքի մոտ
մետր, 3) Կազբեկ
կայարանի մոտ . . . մետր,
4) Վլադիկավկազի մոտ . . . մետր:

Հայաստանի քարտեզի վրա գտեք Յերևանը, Յերենովկան և Դիլիջանը: Դրանցից
վճին և ալելի բարձր ծովի մակերևույթից (այդ անունների մոտ գրված թվերը ցույց
են տալիս բարձրությունը մետրերով):

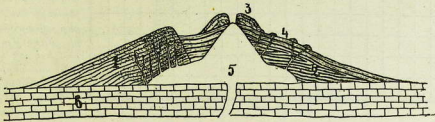
Աւստրալիա 12.—Դիտեցեք Անդրկովկասի գունատիւ թարտեզը (աշխարհագրական տարած) և պարզեցեք թե տարբեր բարձրութիւնների համար ի՞նչ պայմանական գույներ են վերցրված:

Ներկեցեք 11-ա նկարը նման գուներով:

Աւստրալիա 13.—12-րդ նկարը ցույց և տալիս գործող հրաբխի կտրվածքը: Կարմիր գույնով ներկեցեք լավան, իսկ մի քանի տարբեր գույներով եւ այն շերտերը, վորոնք առաջացել են մոխրից վաղ ժամանակներում: Նկարեցեք հրաբխից բարձր մի ամպ, վորից անձրև ու մոխիր (ցեխ) թափվելիս լինի:

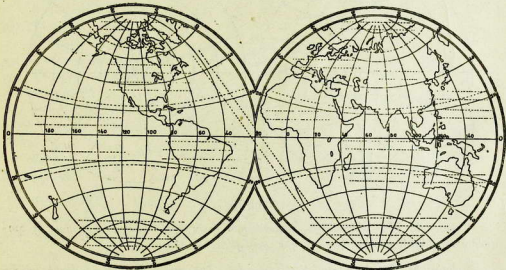
1, 2 և 3—մոխրի շերտեր են, վորոնք գոյացել են հին վիժումներից:

5—լավա և, 4—կոգքի կրատերներ են, 6—ջրի տակաւքից գոյացած շերտեր են:

Նկ. 12

Աւստրալիա 14.—Կիսադնդերի քարտեզի վրա ներկեցեք ցամաքը դեղին, իսկ ծովը կապույտ գույնով: Գրեցեք աշխարհամասերի և օվկիանոսների անուններն այն տողերի մէջ, վոր գծված են քարտեզի վրա (նկ. 13):

Նկ. 13

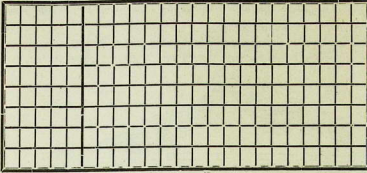
Աւստրալիա 15.—Ամբողջ յերկրագնդի մակերեսութիւն հաճապ և 510 միլիոն քառակուսի կիլոմետրի, վորից մոտ 150 միլիոն քառ. կիլոմետրը ցամաք և, իսկ մնացած 360 միլիոնը՝ ջուր:

Ա ռ յ ա ռ հ ա մ ա ն ե ռ ի մ Ն ծ ա թ յ ու ն ք

Ասիա . . . մոտ 44 միլ. քառ. կիլոմետր	Ամերիկա . . » 42 » » »	Աֆրիկա . . » 30 » » »	Յեվրոպա . . » 10 » » »	Աֆսարալիա » 9 » » »	Անտարկտիդա 14 » » »
--------------------------------------	------------------------	-----------------------	------------------------	---------------------	---------------------

Ովկիանոսների սեծությունք

Խաղաղ ովկիանոս . . 175 միլ. քառ. կիլոմետր	Ատլանտյան » . . 90 » » »	Հնդկական » . . 75 » » »	Հյուս. Բևեռ. ծով . . 11 » » »	Հար. Սաս. ովկ. . . . 9 » » »
---	--------------------------	-------------------------	-------------------------------	------------------------------

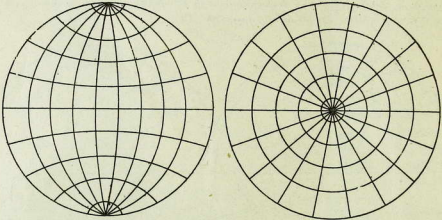
Նկ. 14 Մի վանդակը 10 միլ. քառ. կիլոմետր է

Յանքը հաստ գծով բաժանված է յերկու մասի (Նկ. 14)։

Հաստ գծի ձախ կողմը հորիզոնական շերտերի ձևով գծեցեք աշխարհամասերի մեծությունները, իսկ աջ կողմը՝ ովկիանոսների մեծությունները։

Թվերը վերցրեք վերևը բերած աղյուսակից,

Աւելացանք 16.—Նշանակեցեք բևեռները և ապա յերկու կեսագնդերի վրա ել միջուրեականցների վրայով կարմիր գիծ քաշեցեք (Նկ. 15)։

Նկ. 15

Աւելացանք 17.—Նշանակեցեք բևեռները և ապա յերկու կեսագնդերի վրա ել զուգանուսականցների վրայով կարմիր գիծ քաշեցեք (Նկ. 17)։

Աւելացանք 18.—Հասարակածի և գլխավոր միջորեականի վրայով վորեն գույնի հաստ գիծ քաշեցեք (Նկ. 16)։ Հասարակածի և միջորեականի յերկարությամբ նշանակեցեք այն թվերը, վորոնք ցույց են տալիս աշխարհագրական լայնությունը և յերկայնությունը։ Վորպեսզի չսխալվեք, լավ կլինի այդ թվերը գրեք այնպես, ինչպես գրված են կիսագնդերի քարտեզի վրա (աշխարհ, ապրաս)։

Յանցի վրա հետևյալ տեղերում կետեր նշանակեցեք,

1. 30°	Հյուս. լայնությունն և	30°	արեւել. յերկայնությունն
2. 30°	Հյուս. լայնությունն և	30°	արեւմտ. յերկայնությունն
3. 50°	հար. լայնությունն և	40°	արեւել. յերկայնությունն
4. 60°	Հյուս. լայնությունն և	90°	արեւմտ. յերկայնությունն
6. 90°	հար. լայնությունն և	60°	արեւմտ. յերկայնությունն

Աւելանանք 19.—*Կիսա-
գնդերի քարտեզի վրա համա-
պատասխան տեղում գրեցեք
«Հյուս. բևեռային շրջան»,
«Հար. բևեռ. շրջան», «Ուղե-
ղետնի արեւադարձ», «Այծ-
յեղջիւր արեւադարձ», «Հասա-
րակած» անունները (նկ. 18)։*

Յուրա գոտիները ներ-
կեցեք մի գույնով, բարեխա-
ռոն գոտիները՝ մի ուրիշ գույ-
նով, մի այլ գույնով ելներկե-
ցեք տաք գոտին։

Գտեք Հայաստանի տեղը։
Վձր գտնում են գտնվում՝

1. Սև և Կասպից ծովե-
րը, Հայաստանը, Միջերկրա-
կան ծովը։ Պատ.

2. Ասիայի հարավային
թերակղզիները։ Պատ.

3. Ասիայի հյուս. ափե-
րը։ Պատ.

4. Աֆրիկայի միջին մա-
սը, Ավստրալիայի հյուս. մա-
սը, Մալայան արշիպելագը։
Պատասխան

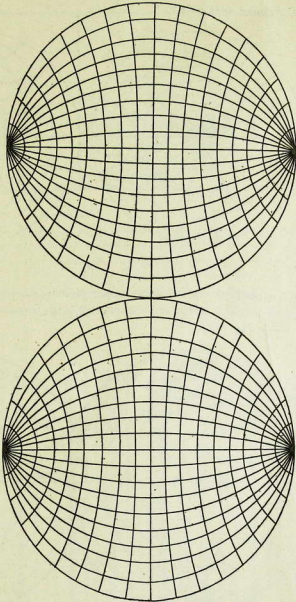
Ասիա ի հյուսիսային ափե-
րն են տաք, թե՛ հարավայինը։
Պատ.

Ամերիկան բանի գոտում
և գտնվում։ Պատ.

Աւելանանք 20.—*Նկարը
ցույց է տալիս ծովափը ցե-
րեկը և գիշերը (նկ. 19)։*

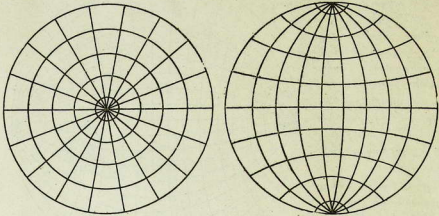
Դեղին գույններով ներ-
կեցեք ցամաքը, իսկ կապույտ
գույնով՝ ծովը։ Այնտեղ, վոր-
տեղ տաք է, նշանակեցեք +, իսկ
վորտեղ ցուրտ է — (ցերեկը ցամաքը
տաք է լի-
նում, իսկ ծովը՝ սառը)։

Նկարեցեք գործարանի և շոգենամի
ծխելու-յղից յեխող ծուխը այն ուղղությամբ,
ինչ ուղղությամբ վոր շարժվում է այդ
ծուխը ցերեկը կամ գիշերը։

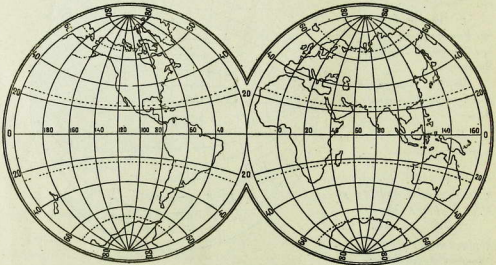
Աւելացանք 21.—Վերջեցեք ամառվա և ձմեռվա բարեխառնությունների տարբերությունը հետևյալ տեղերում (նկ. 20):

1. Գլանաձևում ամառը	.	.	աստիճանով ավելի տաք է, քան թե ձմեռը:
2. Մոկովայում »	.	.	» » » » » »
3. Կազանում »	.	.	» » » » » »
4. Կրասնոյարսկում »	.	.	» » » » » »

Նկ. 17

Աւելացանք 22.—Ունենք երկու ջերմաչափ, վորոնք ցույց են տալիս յերկու տեղերի ամառվա և ձմեռվա բարեխառնությունը, ինչպես և տարեկան միջնորոտային տեղումները (նկ. 21):

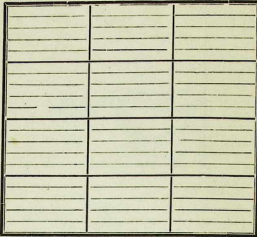
Նկ. 18

I և II տեղերն ինչպիսի կլիմա ունենա
Պատասխան

Պատասխան

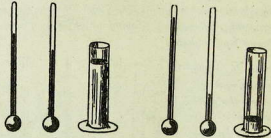
Աֆրիկայի միջին մասերում ինչ անտառներ կան: Պատ.
Ասիայի հյուսիսային և հարավային մասերում նման բույսեր են աճում, ինչպես
Պատ.

Յենթադրենք, թե դուք Ասիայի հյուսիսային արևելից անցնում եք դեպի հարավ,
Հնդկաստան. հյուսիսից սկսած դուք ինչ բույսեր կը ջանանքի կպատահեք:

ներով: Սա 2 միլիոն քառ. կիլոմետր ե:

Աւելասանի 26. — Ասիայի
համը քարտեզի վրա նշանա-
կեցեք ովկիանոսների, գլխա-
վոր ծովերի, ծոցերի և նե-
ղուցների անունները (նկ. 24):
Նշանակեցեք գլխավոր թե-
րակղզիների և կղզիների
անունները:

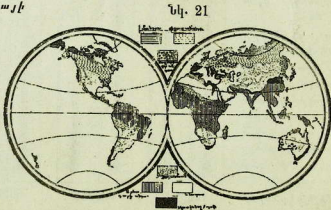

Աւելասանի 27. — Ասիայի

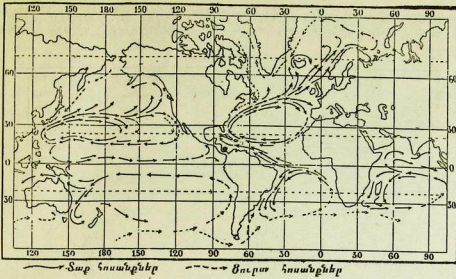
համը քարտեզի վրա նշա-
նակված են պետութային
ների սահմանները (նկ.
25):

Վարե՛ք յերկիր անցնե-
լիս ներկեցեք այդ յեր-
կրի բռնած տեղը և ապա
նշանակեցեք անուանը,
ինչպես և հարեան յերկը-
ները:

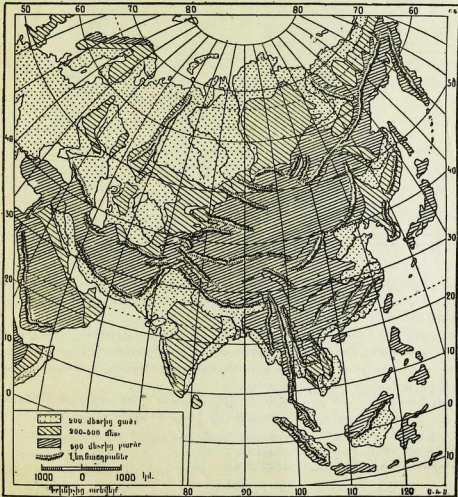
Աւելասանի 28. — Ասի-
այի նույն քարտեզի
վրա պայմանական նշան-
ներով ցույց են տրված բարձր ու ցածր տեղերը (նկ. 24). Դաշտավայրերը ներկեցեք կանաչ,

նկ. 22

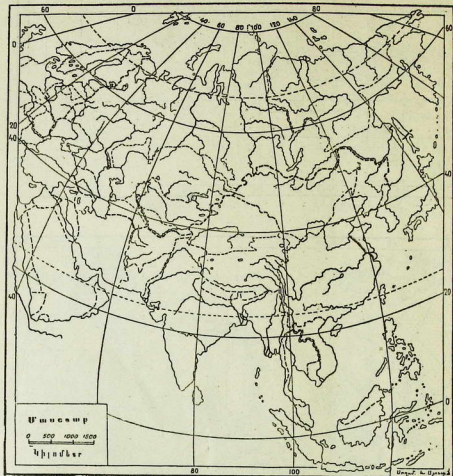

Նկ. 23

Նկ. 24

խի բարձրավանդակները զեղլին գոյնով: Շատ բարձր սեղերը ներկեցեք դարչինագույն: Լեռների վրա համարներ նշանակեցեք և ապա քարտեզի կողքին գրեցեք զլիսավոր շղթաները:

Նկ. 25

Աւելասանք 29.—Յեվրոպայի քաղաքական համր քարտեզի վրա դուք ձեր անցնելիք պետությունը, ներկեցեք նրա բնած սեղը (Նկ. 28): Նշանակեցեք զլիսավոր քաղաքները:

Աւելասանք 30.—Ապուստոլը ցույց և տալիս խոշոր պետությունների մակերևույթի մեծությունը և նրանց բնակիչների թիվը: Դուք այդ թվերից պետք և կազմեք մի այնպիսի դեպքում, Վոր ցույց տա խոշոր պետությունների մակերևույթի և նրանց ազգաբնակչության համեմատական մեծությունը:

26-րդ նկարի վրա մեծ քառանկյունին արտահայտում եմ ամբողջ ցամաքի մակարդակը, իսկ փոքրն՝ Անդլիան գաղութներով (մի կեսը 10 միլիոն մարդ է):

Ռուս. Միությունը	21.343.000 քառակուսի կիլոմ.	147 միլիոն բնակիչ
Անգլիան գաղութներով	34.644.000 » »	449 » »
Ֆրանսիան գաղութներով . . .	12.422.000 » »	101 » »

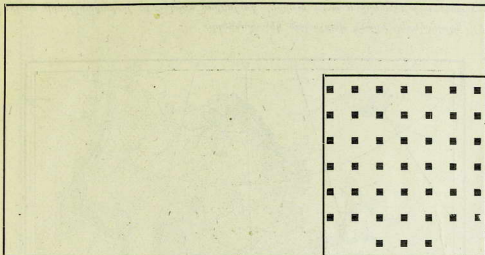
Միաց. Նահանգները գաղութներով	9.800.000	քառակուսի կիլոմ.	121	միլիոն բնակիչ
Չինաստանը առանց Մոնղոլիայի	8.400.000	»	438	»
Յապոնիան գաղութներով . . .	684.000	»	84	»
Ամբողջ ցամաքը	149.000.000	»	1.855	»

Մեծ քառակուսուն մեջ կգծագրենք ամեն մի պետության բռնած տեղը և ապա նրա մեջ կետերով կնշանակենք բնակիչները, ընդունելով, Վոր մի կետը 10 միլիոն մարդու և հավասար:

Հարցեր 1.—**ԽՍՀՄ** յուր մակերևույթի մեծությամբ խոշոր պետությունների շարքում վերերորդ տեղն է բռնում:

2. Ֆրանսիան և մեծ, թե **ԽՍՀՄ** և քանի՞ անգամ:

3. **ԽՍՀՄ** ամբողջ ցամաքի մոտավորապես վերերորդ մասն է բռնում:

--	--	--	--

Ամեն մի վանդակը հավասար է
1.000.000 քառ. կմ.

Նկ. 26.

Աւելացանք 31.—**ԽՍՀ Միության համը քարտեզի վրա նշանակեցեք**

1. Հյուսիսային սահմաններում Հյուս. Բենտ. ծով, Բարենցի, Մուրմանի, Սպիտակ և Կարայի ծովեր, Բերինգյան նեղուց, Արևմտագրյակ և Մուրմանսկ անունները (նկ. 30), Մասշտաբի միջոցով իմացեք թե Ձկնորսների թերակղզուց մինչև Բերինգյան նեղուցը քանի կիլոմետր է:

2. Արեւիկայան սահմաններում գրեցեք Պաղաղ ուկրաինոս, Բերինգյան, Ռիտտի և Յապոնական ծովեր, Սախալին, Վադիլոստոկ և Պոսյետի ծոց անունները:

3. Հարավային սահմաններում—Յապոնիա, Ջինաստան, Մոնղոլիա, Աֆղանստան Պարսկաստան, Կասպից ծով, Արաքս գետ, Թյուրքիա, Բաթում անունները:

4. Արեւմտյան սահմաններում—Ռումանիա, Լեհաստան, Լատվիա, Եստոնիա, Ֆիննական ծով, Լենինգրադ և Ֆինլանդիա:

Աւելացանք 32.—**ԽՍՀՄ-ի համը քարտեզի վրա կարմիր գծով բաժանեցեք Միության բնական մասերն իրարից: (Տե՛ 30)**

Աւելացանք 33.—**ԽՍՀՄ-ի քարտեզի վրա տարբեր գույներով ներկեցեք բարձր ու ցածր տեղերը: Այդ նույն քարտեզի մի անկյունում գծված են պայմանական նշաններ, Վորոնք ցույց են տալիս թե այս կամ այն տեղն ինչ բարձրություն ունի**

ծովի մակերևույթից: Ինչ գույնով ներկելու լինե՞ք զաշտավայրը կամ բարձրավանդակը, նույնպիսի գույնով ել ներկեցե՞ք համապատասխան պայմանական նշանը (նկ. 31):

Աւխասանի 34.—*ՈՍՀՄ-ի կլիմայական քարտեզը ցույց է տալիս թե Միության տարրեր մասնում վերջան մթնոլորտային տեղումներ են թափվում:*

Տարրեր մթնոլորտային տեղումներ ունեցող վայրերը ներկեցե՞ք: Նույն գույներով ներկեցե՞ք նաև պայմանական նշանները (նկ. 32):

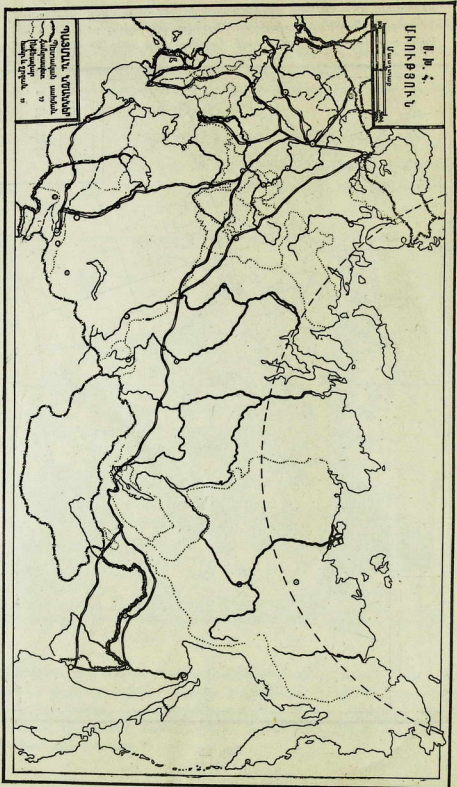
Աւխասանի 35.—*Նշանակեցե՞ք ՈՍՀՄ-ի գլխավոր գետերը և լճերը (նկ. 30):*

Աւխասանի 36.—*ՈՍՀՄ-ի համը (№ 30) քարտեզի վրա գտե՞ք 6 Միութենական հանրապետությունները և ապա տարրեր գույներով ներկեցե՞ք յուրաքանչյուրի տեղը: Նշանակեցե՞ք նրանց վարչական կենտրոնները:*

Նկ. 27

Աւխասանի 37.—*Կովկասի համը՝ քարտեզի վրա նրա հյուսիսային և հարավային սահմանները վրայով կարմիր գիծ քաշեցե՞ք: Ներկեցե՞ք Սև, Ազովի և Կասպից ծովերը: Իրենց տեղերում գրեցե՞ք հետևյալ անունները՝ Սև ծով, Թյուրքիա, Ախուրյան, Արաքս, Պարսկաստան, Կասպից ծով, Բաթում, Բաքու, Կումա, Մանիչ, Ազովի ծով և ՈՍՀՄ-ի Յեփրոսկան մաս (նկ. 33):*

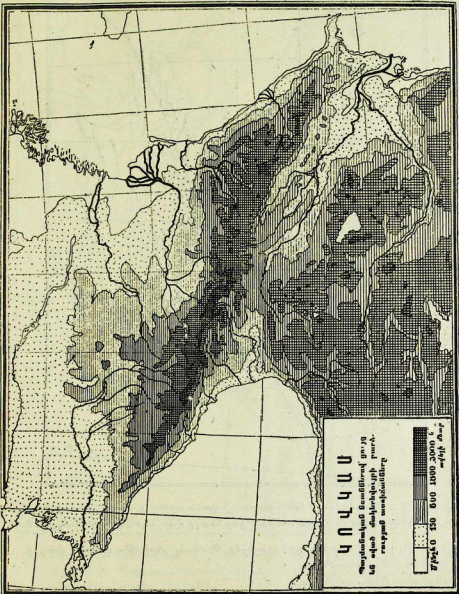

Թուրքեր	1.685.000	Ռուսներ	336.000
Ռուսներ	114.000	Դադատանցիներ (եզդի և այլն)	79.000
Թալիշներ	78.000	Այլ ժողովուրդներ	431.000

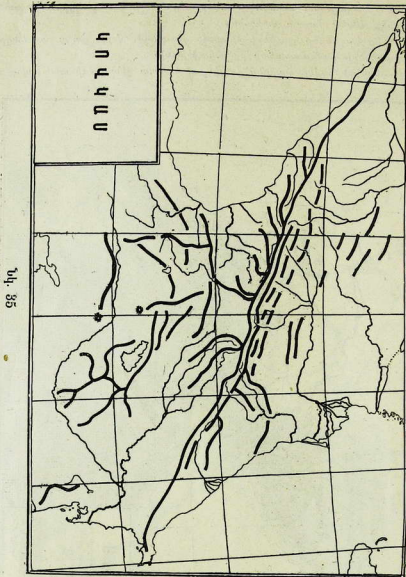
Դրա համար դուք մի առանձին թղթի վրա պետք է գծեք հավասար հաստությույն, բայց տարբեր բարձրություն ունեցող սյուներ: Սյունի վրա մեկ միլիմետր բարձրությույնը վերցրեք 10000 մարդու փոխարեն:

Այս թվերից կազմեցեք սյուների ձևով մի դիագրամ, վորը ցույց տա Անդրկովկասի ժողովուրդների համեմատական քանակությույնը:

Այդ սյուները ներկեցեք տարբեր գույներով և ապա դիագրամի տակ տվեք գույ-

ների բացատրութիւնը. յեթե, որինակ, կարմիր գույնը վերցրել եք վրացիների համար, այն դեպքում դիագրամի տակ նկարեցեք մի կարմիր վանդակ և կոչէին «վրացի»:

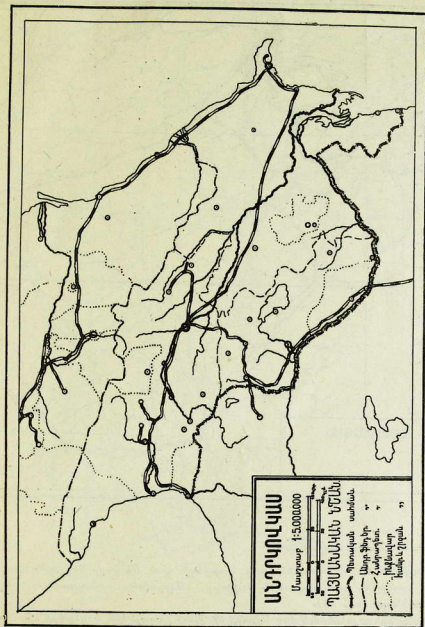
Նկ. 35

Աւելաս. 42.—Անդրկովկասի համը քարտեզի վրա տարբեր գույներով ներկեցեք հանրապետութիւնների տեղերը և ապա նշանակեցեք նրանց վարչական կենտրոնները (Նկ. 36).

Աւելասանգ 43.—Մատիտով գիծ քաղեցեք հետևյալ յերկաթուղիների վրայով.

1. Յերևան—Թիֆլիս—Բաքու,
2. Յերևան—Թիֆլիս—Բաթում,
3. Բաքու—Թիֆլիս—Բաթում,

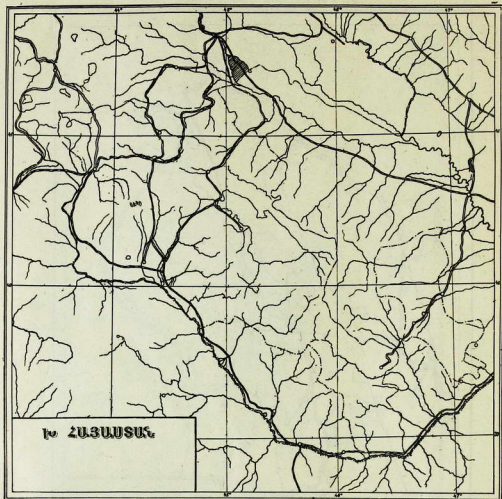
4. Բազու—Թիֆլիս—Յերևան—Ջուլֆա,
5. Բազու—Թիֆլիս—Յերևան—Ջուլֆա—Ալյաթ—Բազու,
Ջուլֆա—ալյաթ յերկաթուղին կառուցվում է,

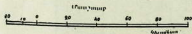
Նկ. 36

ԱՇԽԱՏԱՆԳ 44.—Հայաստանի համը քարտեզի վրա գրեցեք իրենց տեղերում Վրաստան, Ադրբեյջան, Պարսկաստան և Թյուրքիա անունները: Հայաստանի ռահմանների վրայով կարմիր գիծ քաղեցեք (Նկ. 37):
Նշանակեցեք ձեր անցած գետերը և հայտնի քաղաքները:

Սևանը ներկեցե՛ք կապույտ գույնով:
Մասշտաբի ողնութամբ իմացե՛ք թե Յերևանից մինչև Բաթում (յերկաթուղու երկարութամբ) քանի կիլոմետր եւ:

Նկ 37

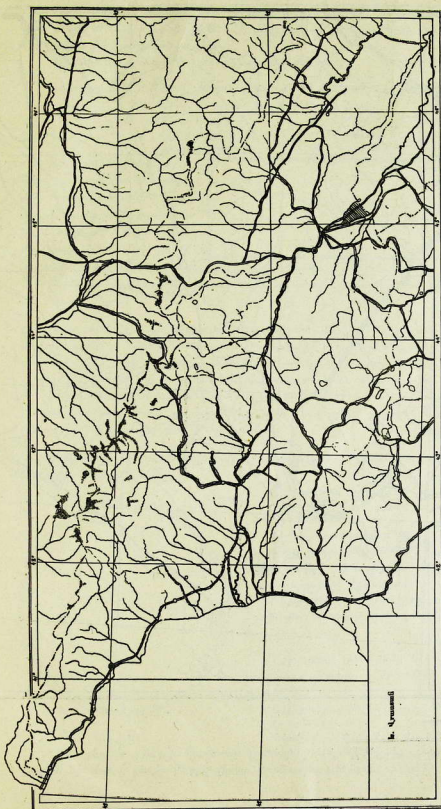

Աւելասանք 45.—Վրաստանի համը քարտեզի վրա Սև ծովը ներկեցե՛ք կապույտ գույնով: Նշանակեցե՛ք Վրաստանի հովիտները, «Աղքեջան», «Հայաստան», «Թիւրքիա» անունները (Նկ. 38):

Գրեցե՛ք իրենց տեղերում ձեզ հայտնի մի քանի քաղաքների և գետերի անունները: Սև ծովը Վրաստանի վրա կողմն ե գտնվում:

Մասշտաբով չափեցե՛ք Թիֆլիսի և Բաթումի միջի հեռավորութունը:

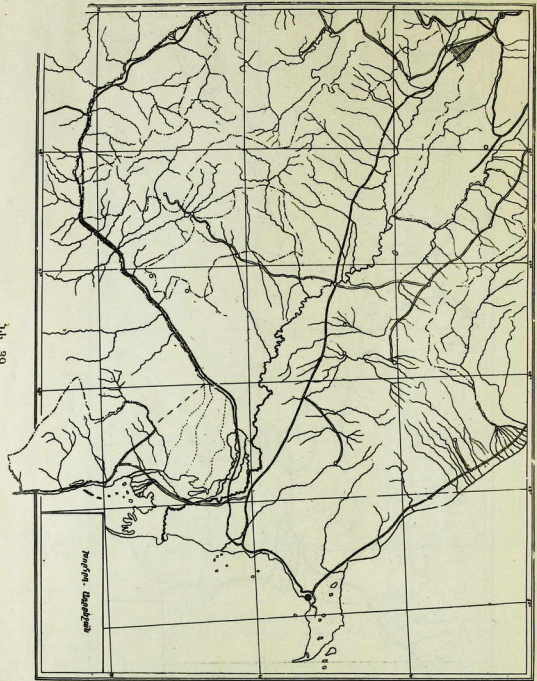
Աւելասանք 46.—Աղքեջանի համը քարտեզի վրա նշանակեցե՛ք հարևան յերկրների անունները: Կապույտ ծովը ներկեցե՛ք կապույտ գույնով (Նկ. 39):

Уманский
Масштаб

лп. 38

Fig. 39

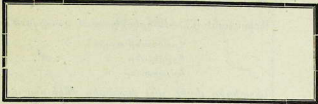
Աղբբեջանի սահմանների վրայով կարմիր գիծ քաշեցե՛ք: Հայաստանի քարտեզի վրա գծված ե Նախիջևանի Ս. Ու. Հ., վորը մտնում ե Աղբբեջանի մեջ: Նրա սահմանների վրայով կարմիր գիծ քաշեցե՛ք:

Նշանակեցե՛ք գետերի ե քաղաքների անունները:

Աւելասանգ 47.—Ամբողջ Անդրկովկասում 17.571.000 դեսյատին հող կա, վորից

Մշակված հողերը կազմում են . . .	14,4%
Անտառները	17,7 »
Արոտատեղերը	25,5 »
Անպետք հողերը	42,4 »

Այս քառանկյունին այնպիսի մասերի բաժանեցե՛ք, վոր համապատասխան լինի Անդրկովկասի տարբեր հողերի մեծության ե ապա ամեն մի մասը ներկեցե՛ք վորևէ գույնով: Դիտարարի տակ տվե՛ք գույների բացատրությունը:

Ինչո՞ւ Անդրկովկասում արոտատեղերն ու անպետք հողերը մեծ տեղ են բռնում: Պատ.

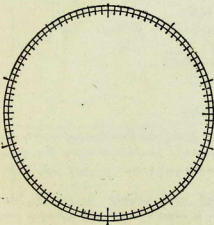
Աւելասանգ 48.—Հաշվեցե՛ք թե Անդրկովկասում տարեկան վճրքան ցորեն, դարի, յեգիպտացորեն ե հաճար ե ստացվում (աշնանացանը ե գարնանացանը միասին):

Նկարեցե՛ք չորս տարբեր մեծություն ունեցող պարկեր (հացահատիկով լիքը), վորոնք ցույց տան այդ հացահատիկների համամատական մեծությունը:

Անդրկովկասին սեփական հացը բավականանում ե:

Անդրկովկասի համը քարտեզի վրա մատրտով գիծ քաշեցե՛ք այն ճանապարհի վրայով, վորով Ցերկանը հաց ե ստանում:

Աւելասանգ 49.—1925 թվին ամբողջ Անդրկովկասում ցանված ե յեղել մոտ 118,000 դեսյատին բամբակ, վորի

Աղբբեջանում (կլոր թվով)	106.000
Հայաստանում	16.000
Վրաստանում	7.000

Շրջանը բաժանեցե՛ք յեղեք մասի, վորոնցից մեկը համապատասխանի Աղբբեջանի բամբակի ցանքարի մեծության, յերկրորդը՝ Հայաստանի, յերրորդը՝ Վրաստանի:

Ներկեցե՛ք այդ մասերից յուրաքանչյուրը մի գույնով ե տակը տվե՛ք գույների բացատրությունը:

Աւելասանգ 50.—1926 թ. ամբողջ Անդրկովկասում ստացվել ե 768.106 փութ ծխախոտ, վորից

Աղբբեջանը տվել ե	40.000 փութ
Հայաստանը »	23.409 »
Վրաստանը »	704.700 »

Նկ. 40

Նկարեցե՛ք կողքի կողքի ծխախոտի դանակներ, վորոնք իբրեից այնչափ մեծ լինեն, վորքան ծխախոտի բերքը Անդրկովկասի հանրապետությունների մեջ: Համապատաս-

խան գլանակի տակ գրեցեք հանրապետութեան անունը:
Ինչո՞ւ Վրաստանում այնքան շատ ծիսխատ եւ ստացվում:

Աւսասանք 51. — Անդրկովկասի համը քարտեզի վրա նկարեցեք ծխախոտի փոքրիկ տերեւ: Այդպիսի մի տերեւ եւ նկարեցեք քարտեզի տակ եւ կողքին գրեցեք «Եւս-խոտ» (նկ. 36):

Աւսասանք 52. — Անդրկովկասի համը քարտեզի վրա Սոխումի մոտ Բաթումից փոքր ինչ հյուսիս (վորտեղ Չակվան ե) նկարեցեք թեյի մի փոքրիկ կապոց (պաշկա) կամ ճուղ, ապա քարտեզի տակ նկարեցեք նույնպիսի մի կապոց եւ կողքին գրեցեք «Թեյ» (նկ. 36):

Աւսասանք 53. — Անդրկովկասում ստացվում ե մոտ $8\frac{1}{2}$ միլիոն վեդրո գինի, վորեց

Վրաստանը տալիս	5.000.000	վեդրո
Ադրբեջանը »	2.000.000	»
Հայաստանը »	1.500.000	»

Նկարեցեք յերեք շիշ, վորոնցից մեկի բարձրութիւնը լինի $1\frac{1}{2}$ սանտիմետր, յերկրորդինը՝ 2 սանտիմետր, իսկ յերրորդինը՝ 5 սանտիմետր: Դրանցից յուրաքանչյուրի տակ գրեցեք համապատասխան հանրապետութեան անունը: Կատանաք Անդրկովկասում ստացվող գինու դիագրամը:

Աւսասանք 54. — Անդրկովկասի համը քարտեզի վրա զանազան նշաններ (աստղ, քառանկյունի, յեռանկյունի, շրջան եւ այլն) դրեք այն բոլոր տեղերում, վորտեղ հանք ե ստացվում ե ապա քարտեզի տակ տվեք դրանց բացատրութիւնը (նկ. 36):

Աւսասանք 55. — Հայաստանի Ադրբեջանի ե Վրաստանի համը քարտեզներէ վրա նշանակեցեք զբոլում հիշած բոլոր քաղաքները (ոգտվեցեք աստիսից): Նկ. 37, 38 ե 39:

Աւսասանք 56. — Հայաստանի քարտեզի վրա կատարեցեք հետեյալ աշխատանք-ները (նկ. 37):

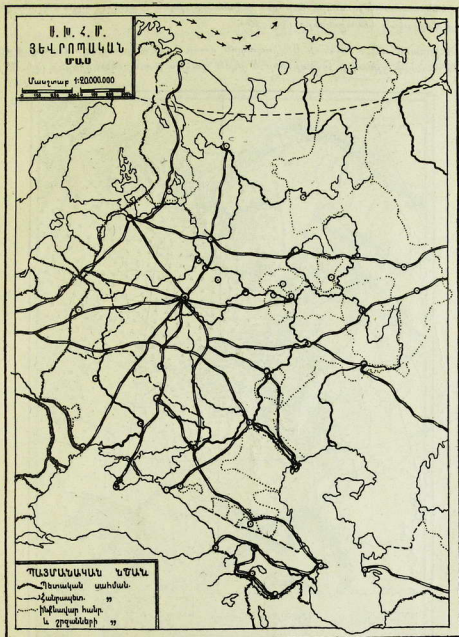
1. Յերեւանի մոտ նկարեցեք մեկ շիշ գինի, մեկ տուփ կոնսերվ, մեկ ելեկտրական լապտեր, մեկ գործարան.
 2. Լենինականի մոտ նկարեցեք մեկ գործարան.
 3. Ստեփանավանի ե Նոր Բայազետի մոտ նկարեցեք մի կով.
 4. Դարարիսայի մոտ՝ փեթակ.
 5. Դաթարի ե Ալլաշվերդու մոտ՝ կաթսա (պղինձ).
 6. Մեղրու մոտ՝ բոժոժ.
 7. Սեւան լճում՝ ձուկ ե այլն:
- Քարտեզի տակ տվեք դրանց բացատրութիւնը:

Աւսասանք 57. — Կովկասի եւրոպ. քարտեզի վրա դտեք Ստավրոպոլի բարձրավան-դակը, Մերձկասպյան ե Մերձագոլյան (արեւմտյան) տափաստանները: Ստավրոպոլի բարձրավանդակը ներկեցեք դեղին, իսկ տափաստանները՝ կանաչ գունով (նկ. 34):

Աւսասանք 58. — Կովկասի համը քարտեզի վրա տարբեր գույներով ներկե-ցեք Հյուսիս. Կովկասի ինքնավար շրջանները ե ապա նշանակեցեք գլխավոր քաղա-քները (նկ. 33):

Աւսասանք 59. — ԽՍՀՄ-ի Յեւրոպական մասի համը քարտեզի վրա գրեցեք շրջա-պատող ծովերի, լեռների ե սահմանակից պետութիւնների անունները:

Բոլոր ծովերը ներկեցեք կապույտ գույնով:
Գրեցեք Բաթում, Բազու, Աստրախան, Մախաչ-Կալա, Արխանգելսկ, Մուրմանսկ,
Լենինգրադ, Ուլեյսոս և Նովորոսիյսկ անունները:

Նկ. 40

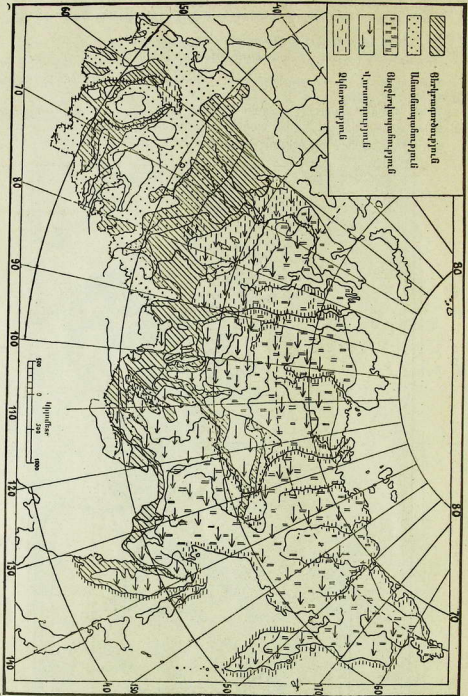
Աւելացանք 60.—ԽՍՀՄ-ի Յեւրոպական մասի համը քարտեզի վրա նշանակեցեք բոլոր գետերը և լճերը (Նկ.40): Նեվան Մարիյինյան ջրային սիստեմով միացած և

Վոլգայի հետ, Կարմր եջ Աստրախանից նավով Անինգրադ հասնել, Աստրախանից մինչև Անինգրադ ձեր անցնելիք ջրային ճանապարհի վրայով կապույտ գիծ քաշեցեք:

Աւխասանի 61.— ԽՍՀՄ-ի Յեվրոպական մասի համը քարտեզի վրա ներկեցեք բոլոր հանրապետութիւնների և ինքն. շրջանների բռնած տեղը, ապա նշանակեցեք նրանց վարչական կենտրոնները (նկ. 40):

Աւխասանի 62.— ԽՍՀՄ-ի Յեվրոպական մասի համը քարտեզի վրա գտեք փշատե-
րև անտառների գլխավոր քաղաքները և յեթե պակաս քաղաք կա, գրեցեք (նկ. 30):

Յուլյց տվեք 1. Ողեսսա—Մոսկվա—Վոլոգդա—Արխանգելսկ, 2. Յերևան—Թիֆլիս—Բազու—Վաղրիկավկազ—Ռոստով—Մոսկվա—Լենինգրադ և 3. Յերևան—Թիֆլիս—Բազու—Աստրախան—Վոլգա—Նեվա—Լենինգրադ ճանապարհները:

Նշանակեցեք տափաստանների գլխավոր քաղաքները (տես նկ. 41):

ԱՇխատեցեք 65.—ԽՍՀՄ-ի բարեգի վրա նշանակեցեք Սիբիրի սահմանակից ովկիանոսներն ու ծովերը: Ցամաքային սահմանի վրայով կարմիր գիծ քաշեցեք: Գրեցեք սահմանակից լեռնների անունները (նկ. 30):

ԱՇխատեցեք 66.—ԽՍՀՄ-ի բարեգի վրա նշանակեցեք Սիբիրի լեռնաշղթաների ուղղութիւնը: (նկ. 30):

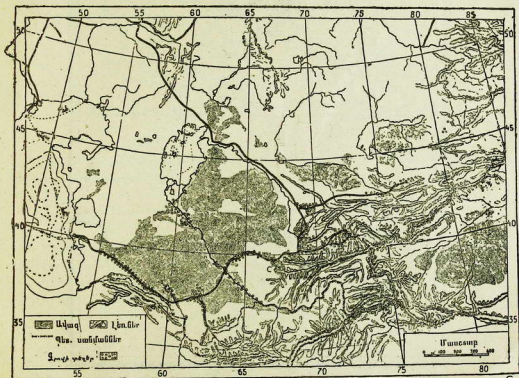
Գրեցեք գլխավոր գետերի և լեռների անունները:

ԱՇխատեցեք 67.—Տարբեր գույներով ներկեցեք Սիբիրի տունդրաները, անտառները և տափաստանները (նկ. 43):

Տափաստանները Սիբիրի վրա շրջանուր են գտնվում: Պատ.

ԱՇխատեցեք 68.—Ներկեցեք ԽՍՀՄ-ի Ասիական մասի տնտեսական գոտիները (շրջանները): Նրանցից յուրաքանչյուրը վրա բուսական գոտուն և համապատասխանում (նկ. 44):

ԱՇխատեցեք 69.—Յուլյց տվեք 1. Լենինգրադ—Մոսկվա—Նիժնի Նովգորոդ—Վյատկա—Սվերդլովսկ—Ուսկ—Նովո-Սիբիրսկ-Իրկուտսկ—Չիտա—Նարադովսկ—Վաղրիկավսկ, 2. Յերևան—Թիֆլիս—Բազու—Աստրախան—Վոլգա—Կամա—Պերմ—Սվերդլովսկ—Իրկուտսկ—Վաղրիկավսկ ճանապարհները: (տես 3 աշխարհ. ատլաս, ԽՍՀՄ-ի քարտեզը):

բամբակից վուշից, (կտավատից), բրդեց պատրաստում են զանազան մանվածքներ և գործվածքներ:

Դիտեցեք քարտեզը և դտեք թե ի՞նչ Միության Յեվրոպական մասի վերջում և զարգացած (նկ. 46):

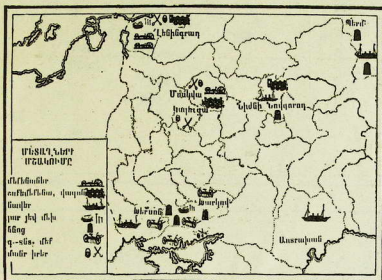
1. Բամբակի գործվածքների արդյունաբերությունը:

Պատ.

2. Բրդե գործվածքների արդյունաբերությունը:

Պատ.

Աւստրալիա 73. — Սև մետաղից (այսպես են կոչվում յերկաթը, չուգունը և պողպատը) գործարաններում պատրաստում են երկաթյա թիթեղներ տանիքի համար, լարեր, մեխ, խողովակներ, բեխեր, մեքենաներ և այլն:

Նկ. 47

Դիտեցեք քարտեզը և ասացեք 1. մետաղներից ի՞նչ են շինում ի՞նչ Միության Յեվրոպական մասում (նկ. 47):

Պատ.

2. Վերոնց են մետաղային արդյունաբերության կենտրոնները:

Պատ.

Աւստրալիա 74. — ի՞նչ Միության մեջ կան և այնպիսի գործարաններ, վորտեղ գյուղատնտեսական զանազան հում նյութերը վերամշակվում են մարդու սննդային և այլ պետքերի համար: Այսպես ցորենից ալյուր են պատրաստում, ճակնդեղից՝ շաքար, կաթից՝ յուղ, գարուց՝ գարեջուր և այլն: Դիտեցեք քարտեզը (նկ. 48) և ասացե՛ք, Վերոն հանազներում են գտնվում շաքարի գործարանները:

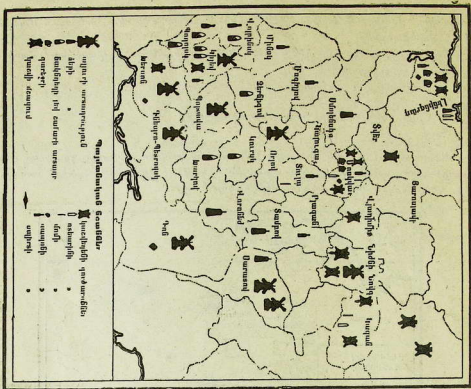
Պատ.

Վերո հանազներում են գտնվում գարեջրի գործարանները:

Պատ.

Լենինգրադում, Մոսկվայում ի՞նչ գործարաններ կան:

Պատ.

764. 48

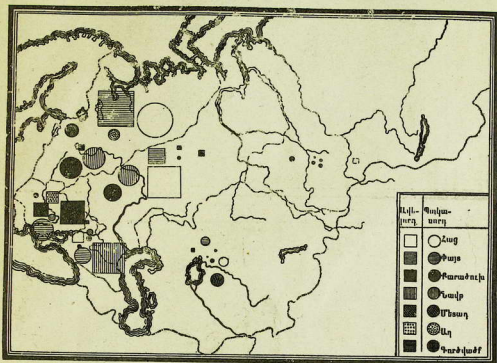
vi. 49

Աւելանալի 75.—ԽՍՀ Միութեան մեջ բացի զանազան մեքենաներէն, վագոններէն, նավերէն և այլն, պատրաստուած են նաև գլուղասնցեստական գործիքներ — դուրբան, քամիլու, հնձելու, հարելու մեքենաներ և այլն: Բայց պահանջն այնքան մեծ է, վոր յերկրագործական մեքենաների մի մասն եւ ներմուծվում է ուրիշ պետութիւններէն:

Քարտեզը ցույց է տալիս թէ 100 դեպատին ցանքսին վորքան գործարանային յերկաթե դուրբան ու հնձող մեքենաներ են ընկնում (նկ. 49):

Դիտեցե՛ք քարտեզը և ասացե՛ք վոր շրջանում դուրբանը շատ է տարածված:

Աւելանալի 76.—Քարտեզը ցույց է տալիս թէ ԽՍՀ Միութեան (գլխավորապէս Յեվրոպական մասի) զանազան շրջաններում ինչ ապրանքներ առատ են կամ պակաս (նկ. 50):

Նկ. 50

Քառանկյունի վորեւ նշանը ցույց է տալիս, վոր շրջանն այդ ապրանքով հարուստ է և կարող է արտադրել, իսկ շրջանաձև նշանը, ընդհակառակը, ցույց է տալիս, վոր ապրանքի կարիք ունի, ուրեմն պետք է վորեւն յուրիշ տեղից բերվի:

Դիտեցե՛ք քարտեզը և գտե՛ք—

1. Փշատերև անտառների շրջանն ի՞նչ ապրանքով է շատ հարուստ:

Պատ.

2. Փշատերև անտառների շրջանում ի՞նչ ապրանքի մեծ կարիք ունեն:

Պատ.

Հյուս. Կովկասում ի՞նչ ապրանք առատ է:

Պատ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԿԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

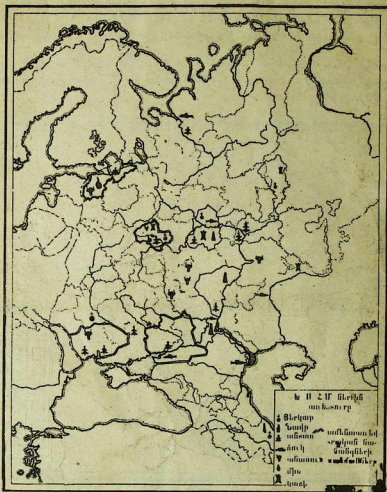

FL0068023

6x}

III
2788

Աւելասանք 76.—Քարտեզը ցույց է տալիս ԽՍՀՄ Յեզ
տուտի շրջանները (բացի հացից) (նկ. 51):
Քլիտավորապես ինչ ապրանքներ են գնվում շուկաներում
Պատ.

Նկ. 51

Նշաններից իմանում ենք, վոր Ռուստովում, Դնեպրոպետրովսկում փայտ ել են ծախում, բայց այդ քաղաքները գտնվում են տափաստանների շրջանում: Ուրեմն վերտեղից է այդ փայտը:

Պատ.

Մոսկվայի շուկայում ինչ է ծախվում.

Պատ.

Նավթը բացի Բադկից ել վերտեղ է վաճառվում:

Պատ.

Кнб. № 39477